
WSCHODNI ROCZNIK HUMANISTYCZNY
TOM XIX (2022), N₀2
„Filozoficzne wyzwania XXI wieku”, red. Leszek Gawor
s. 137-150
doi: 10.36121/mjaremba.19.2022.2.137

Mirosław Jaremba
(Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
ORCID 0000-0003-3730-6372

Muzułmanie Rohingya w czasach Państwowej Rady Przywrócenia Prawa i Porządku oraz Narodowej Ligii na rzecz Demokracji

Streszczenie: Muzułmanie Rohingya od kilku lat często są na ustach zagranicznej prasy oraz społeczności międzynarodowej. To za sprawą przemocy i aktów agresji wycelowanych w muzułmanów ze stanu Arakan przez buddyjską społeczność zamieszkującą Birnę. Celem artykułu jest ukazanie najważniejszych faktów od 1988 roku, które sprawiły, że muzułmanie Rohingya są dziś jedną z najbardziej prześladowanych grup etnicznych na świecie. Przy pomocy metody historycznej ukazana jest skondensowana wiedza na temat życia Rohingya i ich prześladowań.

Słowa kluczowe: Rohingya, muzułmanie, Birna, uchodźcy, konflikt

The fate of the Rohingya Muslims in times of State Law and Order Restoration Council and the National League for Democracy

Annotation: Rohingya Muslims have been on the lips of the foreign press and the international community for several years. It is because of the violence and acts of aggression aimed at Muslims from the state of Arakan committed by the Buddhist community living in Burma. The aim of this article is to present the most important facts since 1988 that have made Rohingya Muslims one of the most persecuted ethnic groups in the world today. With the aid of the historical method, a condensed knowledge about the life of Rohingya Muslims and their persecution is presented.

Keywords: Rohingya, Muslims, Burma, refugees, conflict

Wstęp

Muzułmanie Rohingya to jedna z najbardziej prześladowanych grup etnicznych ostatnich lat. Wydarzenia z drugiego dziesięciolecia XXI wieku miały znamiona czystek etnicznych na muzułmanach Rohingya. Przedmiotem badań są Rohingya i ich losy, w szczególności te najnowsze. Skupiono się głównie na wydarzeniach od 1988 roku,

które były następstwem tego, co mogliśmy zaobserwować np. w 2017 roku. W artykule nie zawarto jednak informacji po zamachu stanu w Birmie z racji bardzo ubogich i często sprzecznych danych. Ważnym elementem badań i zarazem problemem badawczym będzie skupienie się na przemocy, jaka jest wymierzona w Rohingya. Jest to tak ważne, ponieważ w polskiej literaturze brakuje publikacji na temat ich życia oraz wydarzeń ostatnich lat. Anglojęzyczny świat badawczy w większej mierze zajął się problemem przemocy wobec Rohingya, jednak brak nadal skondensowanej wiedzy na temat ponad 30 ostatnich lat ich losów. Stąd też ten artykuł jest zebraniem najważniejszych faktów, które są wynikiem pracy wielu badaczy. W dużej mierze oparto się na raportach organizacji humanitarnych oraz zajmujących się prawami człowieka (jak Amnesty International). Wszystko to jest uzupełnione o artykuły oraz monografie cenionych badaczy. Kluczową metodą, którą posłużono się do przeprowadzenia badań była metoda genetyczna. Dzięki badaniu genetyki problemu badawczego oraz związków przyczynowych możliwe jest dogłębne przeanalizowanie problemu przemocy wobec muzułmanów Rohingya.

Do 1886 roku Birma nigdy nie była zjednoczonym państwem. Po tym czasie ponad 100 różnych grup etnicznych znalazło się w jednym tworze administracyjnym zarządzanym przez imperium Brytyjskie. W 1947 roku generał Aung San zdołał wynegocjować plan niepodległościowy z brytyjskimi władzami kolonialnymi i przekonać grupy mniejszościowe do przyłączenia się do Związku Birmy. Jednak plan się nie powiódł, ponieważ w lipcu 1947 Aung San i większość jego sprzymierzeńców została zamordowana. Po uzyskaniu niepodległości w 1948 r. mniejszości etniczne były niezadowolone z nowego rządu, ponieważ nie uwzględniono ich żądań dotyczących ich praw, autonomii i samostanowienia. W 1962 r. w doszło do zamachu stanu zainicjowanego przez generała Ne Wina, która przystąpiła do rozprawiania się z przywódcami politycznymi mniejszości etnicznych. To zapoczątkowało niekończący się cykl wojen i powstań etnicznych, które ogarniają kraj do dnia dzisiejszego¹.

1. Rohingya do 1988 roku

Muzułmanie w buddyjskiej Birmie są niewielką mniejszością religijną stanowiącą 3–4% ogółu społeczeństwa. Zdecydowana większość z nich zamieszkuje północną część stanu Arakan przy granicy z Bangladeszem. Pierwsi muzułmanie pojawili się tam już w VIII wieku za sprawą handlarzy z Persji, którzy przyplęwali do Zatoki Bengalskiej w celach kupna np. drewna tekowego. Pierwsze konflikty między społecznością buddyjską i muzułmańską pojawiły się w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku, kiedy to Birma była kolonią Imperium Brytyjskiego. Wówczas Brytyjczycy wspierali mniejszości etniczne w tym Rohingya, a większościową grupę Bamarów dyskryminowano. Nie lepiej było po uzyskaniu niepodległości przez Birmę w 1948 roku. Niewielka część Rohingya uzyskała wtedy obywatelstwo birmańskie, a po 1962 roku i działaniach socjalistycznego rządu na rzecz „birmanizacji” (czyli akcji mającej na celu wprowadzenie jednolitości religijnej – buddyzm – i etnicznej – Bamarowie), prawa muzułmanów Rohingya drastycznie zaczęły maleć. Przełomowym wydarzeniem było wprowadzenie ustawy o obywatelstwie w 1982 roku. Od tego momentu Rohingya stali się bezpaństwowcami i nie mieli żadnych praw. Sytuacja muzułmanów w stanie Arakan zaczęła się komplikować po 1988 roku.²

¹ C. Ekeh, M. Smith, *Minorities in Burma*, <http://minorityrights.org/wp-content/uploads/old-site-downloads/download-424-Minorities-in-Burma.pdf>, dostęp: 31.12.2021.

² M.Lubina, *Pomiędzy buddyjskim a islamskim radykalizmem. Konflikt etniczny w birmańskim Arakanie*,

2. Rohingya w czasach junty (1988-2011)

Wiosną 1988 roku z inicjatywy generała Ne Wina próbowano wprowadzać w Birnie demokrację. W konsekwencji działań reformacyjnych pojawiło się wiele nieprawidłowości i zapaść gospodarcza. Na ulicach protestowano przeciwko nieudolnym działaniom rządu. We wrześniu, po krwawych atakach wojska, władzę przejęła Państwowa Rada Przywrócenia Prawa i Porządku (SLORC). Organ ten odrzucał wartości socjalistyczne kulturowane za czasów Ne Wina i dążył do wprowadzenia tzw. „dzikiego kapitalizmu”³.

Zmiana rządu i przejście władzy przez juntę było tragiczne dla całej Birmy. Demonstranci chcący demokratycznych zmian trafili do więzień lub byli skazywani na śmierć. Również młodzi muzulmanie z Arakanu trafili do więzienia, a tylko niewielkiej części z nich udało się uciec za granicę, np. do Bangladeszu, wstępując do miejscowych bojówek. W późniejszym czasie SLORC zaczęło podejmować działania przeciwko drobnym przedsiębiorcom, których wtrącano do więzienia lub zatrudniano do rozminowywania obszarów powojennych. Niespodziewanie SLORC postanowił zorganizować wybory powszechne. Warto zauważyć, że żadna partia Rohingya nie została zarejestrowana, a niezależni muzulmańscy politycy znikali w niewyjaśnionych okolicznościach. Wybory wygrała Arakańska Liga na rzecz Demokracji, co nie spodobało się władzy centralnej, która nie uznała wyników. Powodem była niechęć przekazywania panowania w Arakanie władzy lokalnej⁴.

W celu zatuszowania nielegalnych działań rządów SLORC wymyślił spór graniczny z Bangladeszem. Przy granicy z tym państwem znajdowały się głównie wioski Rohingya, co było dodatkowym argumentem do interwencji na tym obszarze. Z rozkazu SLORC palono wioski, niszczone meczety, szkoły religijne oraz krwawo rozprawiano się z muzulmanami. W 1992 liczba uchodźców w Bangladeszu wynosiła blisko 300 tysięcy. Rządy obu państw podpisały w 1992 roku porozumienie dotyczące powrotu uchodźców do Birmy. Niewielu uchodźców jednak chciało powrócić. Poprosili, by Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR) nadzorował proces powrotu Rohingya. Rok później przedstawiciele UNHCR i SLORC podpisali porozumienie o współpracy (MoU). Rząd Birmy zobowiązał się znieść wszystkie przepisy godzące w mniejszość muzulmańską Rohingya, ale tego nie uczyniono⁵. Eileen Chong Pei Shan przedstawia wydarzenia z początku lat 90. XX wieku jako drugi *exodus*. Pierwszym była operacja „Dragon King” z 1978 roku. Drugi zaś stanowiła akcja „Pyi Thaya” z lat 1991-1992. Według jego badań do Bangladeszu uciekło około 250 tysięcy uchodźców, a kilkanaście tysięcy – do Malezji⁶.

W początkowej fazie napływu Rohingya do Bangladeszu miejscowa ludność solidaryzowała się z nimi. Po krótkim okresie pokoju władze Bangladeszu zaczęły dążyć do szybkiej repatriacji przybyłych uchodźców. W 1992 roku Rohingya zostali rozlokowani do ponad 20 obozów znajdujących się w pobliżu Cox Bazar. Na mocy umów udało

[w:] *Religia w konfliktach etnicznych we współczesnym świecie – tom 2 – Afryka i Azja*, Lublin 2016, s. 239-241.

³ M. Lubina, *Birma: centrum kontra peryferie. Kwestia etniczna we współczesnej Birmie (1948 – 2013)*, Kraków 2014, s. 189.

⁴ M. Yunus, *A History of Arakan: Past and Present*, Chittagong 1994, s. 80-81

⁵ Tamże.

⁶ E. Chong Pei Shan., *The Role of Non-Domestic Factors in The Perpetuation of the Rohingya Crisis*, „PEAR: Yonsei Journal of International Studies”, 2017, vol. IX, s. 134.

się stworzyć program pomocowy przy współpracy Bangladeszu i UNHCR. Niedługo potem przymusowo repatriowano Rohingya. Nie spodobało się to wysiedleńcom z Arakanu i organizowali protesty, które krwawo tłumiono. Do stycznia 1993 roku 15 tysięcy uchodźców musiało opuścić Bangladesz bez żadnej pomocy ze strony UNHCR. Powodem był brak dostępu do obozów oraz nie było gwarancji bezpieczeństwa dla repatriantów. Po podpisaniu *Memorandum of Understanding* (MoU) pod koniec 1993 roku nastąpiła druga fala repatriacji Rohingya. W MoU zapisano kilka pozytywnych rozwiązań, takich jak: przyznanie każdemu repatriantowi dowodu tożsamości oraz sprawowanie kontroli UNHCR nad przebiegiem repatriacji. Największe skupiska repatriowanych Rohingya znajdowały się w Sittwe i Maungdaw. Proces repatriacji przerwano w lipcu 1994 roku na dwa miesiące z powodu szalejącego tam cyklonu. W tym okresie w kilku obozach przeprowadzono ankietę dotyczącą chęci powrotu do ojczyzny. Zaledwie 23% respondentów chciało wrócić do Birmy. Jednak nie zmieniło to nic w ich sytuacji i nadal byli zmuszani do powrotu⁷.

Winnyymi powyżej opisanej sytuacji Rohingya były: rząd w Rangunie, wojsko i specjalne siły bezpieczeństwa *NaSaKa*. Aby zwiększyć swoje wpływy w państwie, rząd zajmował siłą coraz to nowe obszary, np. pod budowę nowych obiektów. Dopuszczał się przymusowych przesiedleń, gwałtów i morderstw. Najskuteczniejszym narzędziem były brutalne oddziały bezpieczeństwa *NaSaKa*. Bezwzględne działania armii wpłynęły na wiele mniejszości narodowych Birmy, w tym również buddyjskich Rakhine. Natomiast najłatwiejszym celem byli Rohingya z powodu braku jakichkolwiek praw. Rozlokowali swoje komórki na granicy z Bangladeszem i zmusili mieszkańców północnego Arakanu do ucieczki. Mimo obecności Wysokiego Komisarza ONZ ds. Uchodźców sytuacja prawna w Arakanie nie poprawiła się. Władze Bangladeszu za wszelką cenę chciały pozbyć się uchodźców, którzy byli dla nich ciężarem, a strona birmańska nie chciała ich przyjąć, nie uważając ich za swoich obywateli. Obozy były dla ich oazą bezpieczeństwa i ratunkiem przed opresją ze strony junty⁸.

W kolejnych latach nadal zdarzały się grabieże ziem, przymusowe relokacje, a także sytuacje dyskryminacji rasowej i religijnej. Pogorszyła się także sytuacja ekonomiczna w Arakanie, co było zamierzonym działaniem rządu. Spowodowało to kolejne migracje Rohingya. Szacuje się, że w latach 1996-1999 uciekło 50-100 tysięcy Rohingya. Tym razem migracje nie były masowe, lecz powolne i równomierne. Pierwsze fale migracji miały miejsce już na początku lutego 1996 roku. Ponad 5 tysięcy Rohingya uciekało przed przymusową pracą, brakiem swobód i represjami ze strony *NaSaKa*. Przytacza się opowieści o gwałtach, utopionych kobietach i ich dzieciach. Raport FIDH sugeruje, że UNHCR wraz z rządem Birmy stosowały wspólną politykę zniechęcania potencjalnych uchodźców do opuszczania Birmy. Wspólnie stanowisko głosi, że Rohingya są tylko migrantami ekonomicznymi. Sam UNHCR oświadczył, że w przypadku kolejnych ucieczek do Bangladeszu, uciekinierzy nie będą mogli liczyć na międzynarodową pomoc. Podobna sytuacja miała miejsce rok później. W pierwszej połowie 1997 roku granicę birmańsko-bangladeską przekroczyło ponad 10 tysięcy Rohingya. Jednak

⁷ International Federation for Human Rights, *Burma: repression, discrimination and ethnic cleansing in Arakan*, 2000, no. 290/2, s. 8-9.

⁸ M. Zarni, Cowley A., *The Slow-Burning Genocide of Myanmar's Rohingya*, „Pacific Rim Law & Policy Journal Association”, 2014, no. 23, s. 710-714.

tylko niewielka część trafiła do obozów dla uchodźców. Spora część ukrywała się na przedmieściach Cox Bazar lub uciekła do innych części Bangladeszu. Była też spora grupa, która przy pomocy fałszywych paszportów wyemigrowała do Malezji lub Arabii Saudyjskiej. Rząd Birmy oraz przedstawiciele UNHCR nadal próbowały za wszelką cenę zatrzymać ich w kraju. Obietnicami poprawy sytuacji w Arakanie przedstawiciele UNHCR próbowali wpłynąć na pozostanie Rohingya. *NaSaKa* natomiast w tym celu stosowała przemoc⁹.

Część społeczeństwa, która pozostała w kraju, przez stosowanie elementów terrorku chciała walczyć z rządem Birmy. Z tego, co podaje Khin Maung Saw, wynika, że bojownicy z *Arakan Rohingya Nationalist Organization* (ARNO) i z *Rohingya Solidarity Organization* (RSO) byli szkoleni w Afganistanie przez talibów. Władze Birmy oskarżają przedstawicieli obu organizacji o nawoływanie do dżihadu i chęci odłączenia Arakanu. Za samo wstąpienie w szeregi otrzymywało się 500 dolarów oraz miesięczne wynagrodzenie w wysokości 175 dolarów. Pomimo braku rzetelnych dowodów spekuluje się, że Rohingya brali udział np. w wojnie w Afganistanie, w konflikcie w Kaszmirze i Czeczenii.¹⁰ W 2001 roku rząd bangladeski postanowił zająć się biurami działaczy Rohingya w Cox Bazar i Chittagong. Lokalna prasa podała informację, że po nalotach na biura wykryto liczne nieprawidłowości, takie jak: handel bronią i narkotykami. Sami Rohingya zaprzeczają tym doniesieniom i sugerują, że to sprawka bengalskich gangów¹¹.

Na początku XXI wieku Rohingya walczyła nie tylko w Bangladeszu, ale również w Arakanie. W 2001 roku grupy buddystów Rakhine zaatakowały muzułmanów w stolicy stanu – Sittwe. W wyniku działań Rakhine zostało spalonych blisko 30 meczetów i szkół koranicznych. Służby porządkowe nie pomagały w zażegnaniu konfliktu, co więcej – brały w nim czynny udział. To tylko potwierdza, że rząd wspiera działania represyjne na Rohingya lub je ignoruje¹².

Junta wojskowa rządząca w Birmie używała środków represji nie tylko wobec innych kulturowo i etnicznie Rohingya, ale również wobec buddyjskich mnichów. W 2007 roku doszło w Birmie do protestów związanych z wycofaniem się rządu z subsydiowania paliwa. Wydarzenia te zostały nazwane „Szafranową Rewolucją”. Demonstrującymi byli głównie buddyjscy obywatele i mnisi¹³. Pierwsze demonstracje miały miejsce 28 sierpnia 2007 roku w stolicy Arakanu – Sittwe. W ramach protestu 300 mnichów przemarszerowało ulicami miasta, recytując mantry. Protest rozprzestrzenił się na cały kraj po tym, kiedy zignorował tę sytuację. Pod koniec września armia birmańska postanowiła brutalnie tłumić demonstracje, niszcząc świątynie, wtrącając ludzi do więzienia lub ich zabijając. Zginęło wtedy 3-4 tysiące osób. Wydarzenia te były jedną z przyczyn powstania późniejszego buddyjskiego nacjonalizmu¹⁴.

⁹ International Federation for Human Rights, *Burma: repression, discrimination...*, dz. cyt., s. 44-46.

¹⁰ K. Maung Saw, *Islamization of Burma Through Chittagonian Bengalis as "Rohingya Refugees"*, http://www.burmalibrary.org/docs21/Khin-Maung-Saw-NM-2011-09-Islamanisation_of_Burma_through_Chittagonian_Bengalis-en.pdf, accessed: 20.09.2017. s. 23-24.

¹¹ B.Lintner, *Bangladesh Extremist Islamist Consolidation*, <http://www.satp.org/satporgtp/publication/faultlines/volume14/Article1.htm>, dostep: 26.09.2017.

¹² M. Zarni, A. Cowley, *The Slow-Burning Genocide...*, dz. cyt., s. 713-714.

¹³ International Human Rights Clinic at Harvard Law School, *Crimes in Burma*, Cambridge 2009, s. 17.

¹⁴ Amnesty International, *The repression of ethnic minority activists in Myanmar*, London 2010, s. 18-19.

Pomimo wielu kierunków działań i represji dokonywanych przez rząd junty Rohingya nadal nie byli mile widziani w Birmie. Niechętnie przyjmowano uchodźców w Bangladeszu, którzy poszukiwali nowych dróg ucieczki. Jedną nich była Tajlandia. Według doniesień Andrew Buncombe z 2009 roku u wybrzeży Birmy pojawiło się wiele łodzi z uchodźcami z Arakanu. Ta droga, pomimo że niebezpieczna, miała zapewnić im ucieczkę, np. do Malezji czy Indonezji, by móc godnie żyć w muzułmańskim państwie¹⁵.

3. Wyjście z izolacji – droga do demokracji (2011-...)

Podczas panowania junty sytuacja społeczna czy gospodarcza była trudna. Obywatele byli zmęczeni konfliktami, złą sytuacją materialną, a przede wszystkim – represjami. W wyborach w 2010 roku wygrała Partia Solidarności i Rozwoju Unii. Partią, złożoną z byłych żołnierzy poprzedniego rządu, kierował generał Thein Sein. Doprowadził do przymierza z Aung San Suu Kyi oraz jej partią – Narodową Ligą na Rzecz Demokracji (NLD). Wybory uzupełniające w 2011 roku wygrało NLD, więc nastąpił koniec panowania junty¹⁶.

Nowy rząd generała Seina wprowadził zmiany przełomowe w historii Birmy. Władza postanowiła zmierzać w kierunku demokracji oraz poprzez uwolnienie więźniów politycznych rozprawić się z niechlubną przeszłością. Zmiany nie objęły wszystkich sfer życia Birmy. Nadal dochodziło do naruszeń praw człowieka, najczęściej wobec mniejszości etnicznych, w tym Rohingya. Początkowo rząd Thein Seina dopuszczał stosowanie na Rohingya przemocy, w tym zabójstw i gwałtów oraz odmawiał im podstawowych praw¹⁷.

Raport United States Commission on International Religious Freedom potwierdza napiętą sytuację pomiędzy rządem a Rohingya. Do działań władz w Rangunie należały: ograniczanie praw ekonomicznych, społecznych i edukacyjnych Rohingya, złe traktowanie żołnierzy, którzy należą do mniejszości etnicznych, ograniczenie wydawania pozwoleń na budowę meczetów. Służby porządkowe skutecznie ograniczały swobodne demonstrowanie poglądów religijnych Rohingya, a często pozwalano gromadzić się muzułmańskiej społeczności tylko w ważne święta. Pomimo że do władzy doszli demokratyczni posłowie, siły bezpieczeństwa *NaSaKa* nadal siały terror znany z czasów junty. Ich działania skupiały się m.in. wokół osób zajmujących się meczetami. Byli także podejrzewani o działalność terrorystyczną. W wyniku represji Rohingya znowu zaczęli uciekać, głównie do Bangladeszu, Malezji i Indonezji¹⁸.

8-12 czerwca 2012 roku zaatakowano domy, obiekty użyteczności publicznej oraz świątynie. Według zeznań świadków dochodziło do burzenia i palenia domów oraz do bicia przypadkowo spotkanych osób tym, co akurat znajdowało się w pobliżu, np. metalowymi prętami. Obie społeczności przyznały się do popełnionych czynów. Do konfliktu włączyły się służby bezpieczeństwa Birmy, które nie zważając na konieczność

¹⁵ A. Buncombe, *Thai military 'forces Burma refugees to face death at sea*, <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/thai-military-forces-burma-refugees-to-face-death-at-sea-1418255.html>, dostęp: 26.09.2017.

¹⁶ M. Lubina, *Birma: centrum kontra...*, dz. cyt., s. 228.

¹⁷ A.K. Lowenstein, *Persecution of the Rohingya Muslims: Is Genocide Occurring in Myanmar's Rakhine State? A Legal Analysis*, Yale 2015., s.13.

¹⁸ United States Commission on International Religious Freedom, *Suspended in Time: The Ongoing Persecution of Rohingya Muslims in Burma*, Washington 2016, s.4.

respektowania praw człowieka, siłą tłumili rozruchy, zwracając szczególną uwagę na Rohingya. Przyczyną zamieszek i eskalacji konfliktu był gwałt, który został popełniony 28 maja 2012 roku na młodej buddystce w południowym Arakanie, w miejscowości Ramri. Podejrzewa się, że sprawcami byli trzej muzułmanie. Po tym wydarzeniu zarządziło wśród ludności buddyjskiej, wydawano ulotki, w których ze szczegółami opisywano czyn popełniony przez muzułmanów oraz atakowano ich na każdym kroku. Po błyskawicznym procesie sprawcy zostali skazani na śmierć. Pierwszy dzień starć zaczął się w mieście Maungdaw, gdzie po piątkowej modlitwie muzułmanie zaczęli atakować innych mieszkańców Arakanu. Obustronne zamieszki przeniosły się aż do stolicy Arakanu, Sittwe. 10 czerwca 2012 roku ówczesny prezydent Birmy Thein Sein wprowadził stan wyjątkowy na terytoriach zamieszkałych przez Rohingya oraz pojawiły się rządowe wojska. W wyniku działań wysiedlono ponad 100 tysięcy mieszkańców, głównie Rohingya oraz innych grup etnicznych. Dwa dni później prezydent Birmy przedstawił plan, w którym muzułmańscy Rohingya musieli być przesiedleni do obozów dla uchodźców pod kuratelą UNHCR lub do innych państw¹⁹.

Rząd Thein Seina nieudolnie próbował rozwiązać tę sytuację. W przypadku braku pomysłów posuwano się do użycia siły. Podobna sytuacja miała miejsce kilka miesięcy później, w październiku 2012 roku. Tym razem działania sił bezpieczeństwa miały miejsce w innych miastach. Zniszczono osady Rohingya, a ponad 30 tysięcy osób wysiedlono. Arakańscy urzędnicy utrudniali życie muzułmanom, ograniczając ich prawa. Co więcej, władze prześladowały przedstawicieli ONZ i pracowników rozmaitych organizacji zajmujących się pomocą humanitarną²⁰.

Wraz z upływem czasu konflikt buddyjsko-muzułmański zaczął przybierać na sile. Kolejne niepokojące zdarzenia antymuzułmańskie miały miejsce w marcu 2013 w Meiktila, w prowincji Mandalaj. Doszło do pogromu społeczności muzułmańskiej, głównie nauczycieli i studentów²¹. Przyczyną wydarzeń był konflikt w muzułmańskim sklepie ze złotem między właścicielami a klientem. Zabójstwo mnicha przez muzułmanów rozpełtało falę nienawiści w Meiktila. Zamieszki miały miejsce również poza miastem. Buddyjska społeczność niszczyła muzułmańskie dzielnice, a w starciach ginęli również ludzie. Według oficjalnych danych liczba ofiar to około 44 osób, jednak wydaje się być zaniżona. Duży udział w antymuzułmańskich zamieszkach miał buddyjski, nacjonalistyczny Ruch 969²².

Konflikt pomiędzy muzułmanami i buddystami z Birmy urósł do tego stopnia, że obie grupy walczyły ze sobą nawet poza granicami państwa. Do starć doszło w więzieniu 5 kwietnia 2013 roku na wyspie Sumatra, w Indonezji. Według informacji podanej przez portal *aljazeera.com* zginęło około 8 osób, a ponad 20 zostało rannych. Do konfliktu doszło po obejrzeniu reportażu w telewizji o aktach przemocy dokonywanych

¹⁹ Human Rights Watch, *"The Government Could Have Stopped This": Sectarian Violence and Ensuing Abuses in Burma's Arakan State*, London 2012, s. 18-19.

²⁰ E. Abdelkader., *The Rohingya Muslims in Myanmar: Past, Present, and Future*, „Oregon Review of International Law”, 2013, vol. 15, no. 3, s.399.

²¹ Physicians for Human Rights, *Patterns of Anti-Muslim Violence in Burma: A Call for Accountability and Prevention*, Boston 2013, s. 2.

²² International Crisis Group, *The Dark Side of Transition: Violence Against Muslims in Myanmar*, Brussels 2013, s. 12-13.

na Rohingya. Ofiarami okazali się buddyjscy rybacy²³. Hanna Hindstrom z *dvb.no* przedstawia doniesienia z raportu policyjnego, z którego wynika, że zginęło ośmiu buddyjskich rybaków, a 15 Rohingya było rannych. Raport podaje również przyczynę zajścia. Podłożem sporu miał być gwałt na dwóch kobietach Rohingya oraz molestowanie trzeciej. Protokół policyjny sugeruje, że grupa buddyjskich rybaków tak naprawdę była zorganizowanym gangiem i prowodyrami konfliktu²⁴.

Do innych antymuzułmańskich incydentów dochodziło niemalże co miesiąc. Warto wspomnieć o wydarzeniach z północy Birmy, w mieście Okkan. Na fali konfliktu z marca 2013 roku blisko 400 buddystów ruszyło do muzułmańskich dzielnic. Zniszczono dwa meczety, sklepy oraz podpalano okoliczne wsie. Część muzułmańskich rodzin uciekła do oddalonego o 110 km miasta Yangon²⁵. Do ponownych zamieszek doszło w niewielkiej wsi Htan Gone, na północy Birmy. Kilkuset buddystów zniszczyło muzułmańskie domy oraz sklepy. Powodem takiego aktu agresji była plotka o rzekomym gwałcie, którego miał dopuścić się muzułmanin na buddyjskiej kobiecie. Według doniesień anonimowego informatora buddyjscy demonstranci przyszliz pod komisariat, gdzie przebywał podejrzany o napaść seksualną. Żądali wydania podejrzanego, by mogli go sami osądzić. Następnie oddalili się od komisariatu i dokonywali aktów wandalizmu. Zniszczono około 42 domy i 15 sklepów²⁶.

13 stycznia 2014 roku zaatakowano wioskę Du Chee Yar Tan znajdującą się w dystrykcie Maungdaw, w stanie Arakan. Za napaść odpowiedzialne były nacjonalistyczne buddyjskie bojówki. Szacuje się, że wśród ofiar było 40 Rohingya, a ponad 4000 tys. osób uciekło. Raport organizacji *Gesellschaft für bedrohte Völker* przedstawia historię Rohingya z tamtych wydarzeń. Można w nim przeczytać o kobiecie patrzącej na bicie jej syna, o głowach kilku Rohingya znajdujących się w zbiorniku na wodę oraz o przenoszeniu ciał w góry, by zatuzszować birmańskie morderstwa. Władze Birmy próbowały zatuzszować wydarzenia, odmawiając dostępu do ocalałych obserwatorom i dziennikarzom z zagranicy²⁷.

Jednostki rządowe oraz bojówki Rakhine robiły wszystko, by uniemożliwić dotarcie pomocy humanitarnej do Arakanu. Do eskalacji działań rządu przeciwko organizacjom międzynarodowym doszło w marcu 2014 roku. Zmuszono organizacje do zawieszenia działań, a nawet ich wydalenia z państwa. Jedną z głośnych spraw było odprawienie z Birmy organizacji *Lekarze bez Granic* zajmującej się opieką medyczną. Był to celowy zabieg odcięcia Rohingya od pomocy medycznej. Wiele dzieci umierało na choroby, które były zupełnie uleczalne, jednak brak jakiegokolwiek pomocy międzynarodowej przekreślił ich szanse na przeżycie²⁸.

²³ Al Jazeera And Agencies, *Rival Myanmar groups clash in Indonesia jail*, <http://www.aljazeera.com/news/asia-pacific/2013/04/2013455120937667.html>, dostęp: 29.09.2017.

²⁴ H. Hindstrom, *Indonesian prison riot sparked by rapes of Rohingya inmates*, <http://www.dvb.no/news/indonesian-prison-riot-sparked-by-rape-of-rohingya-inmates/27532>, dostęp: 29.09.2017.

²⁵ Y. Htun, *Myanmar Anti-Muslim Violence Injures At Least 10 In Okkan As Mosques, Homes Attacked*, http://www.huffingtonpost.com/2013/04/30/myanmar-anti-muslim-violence_n_3185932.html, dostęp: 01.10.2017.

²⁶ The Irrawaddy & The Associated Press, *Buddhists in Burma Torch Muslim Homes and Shops*, <https://www.irrawaddy.com/photo-essay/buddhists-in-burma-torch-muslim-homes-and-shops.html>, dostęp: 01.10.2017.

²⁷ *Gesellschaft für bedrohte Völker, Die Rohingya in Burma: Die am meisten bedrohte Minderheit der Welt*, Göttingen 2013, s. 11-12.

²⁸ US Holocaust Memorial Museum, „*They want us all to go away*”: *Early Warning Signs of Genocide in*

Kilka miesięcy później ponownie doszło do zamieszek. Na początku lipca 2014 roku w mieście Mandalaj grupa pijanych i uzbrojonych osób zaatakowała muzułmanów, okradając ich i paląc ich dobytek. Wśród agresorów można było dostrzec buddyjskich mnichów. Przyczyną ataku miał być odwet za rzekomy gwałt muzułmańskiego właściciela sklepu na buddyjskiej kobiecie. Plotkę później zdementowano²⁹.

Zmasowane ataki buddyjskich ekstremistów wpłynęły na sytuację Rohingya. Rząd uniemożliwił im samoidentyfikację podczas spisu powszechnego w 2014 roku. Jedynym wyjściem było zakwalifikowanie Rohingya jako Bengalczyków, na co oni się nie zgodzili, więc nie zostali uwzględnieni w spisie powszechnym³⁰.

W konsekwencji, w lutym 2015 roku utracili oni możliwość zagłosowania w wyborach powszechnych. Ówczesny prezydent Thein Sein nakazał wycofać przyznane im „białe karty”, czyli tymczasowe świadectwa rejestracyjne do końca maja 2015, co spowodowało, że milion Rohingya nie mogło zagłosować w wyborach. Parlament Birmy pozwolił na czasowe wydawanie „białych kart”, jednak prezydent Sein sprzeciwił się decyzji parlamentu, co zablokowało możliwość wzięcia udziału Rohingya w wyborach prezydenckich oraz referendum konstytucyjnym³¹. By uniknąć prześladowań, postanowili ponownie uciekać z Birmy. W marcu 2015 roku liczba uchodźców wzrosła. Z powodu nieprzychylnych działań agresorów Rohingya postanowili na łodziach dostać się do innych państw. Najczęstszym celem ucieczki były: Indonezja, Tajlandia i Malezja. Początkowo władze tych państw nie chciały przyjąć uchodźców, ale pod presją międzynarodową udzieliły im schronienia. Czekać w łodziach na rozwój sytuacji, wielu uchodźców utonęło lub umierało z głodu i chorób³².

Po wyborach władzę przejęła Narodowa Liga na rzecz Demokracji (NLD), jednak w sytuacji Rohingya niewiele się zmieniło. Na początku 2016 roku lider nacjonalistów – Ashin Wirathu – przez zamieszczanie materiałów propagandowych w mediach społecznościowych zachęcał do dbania o własną rasę i religię.

Pomimo działań antymuzułmańskich w marcu 2016 roku pojawił się raport UNHCR, w którym przedstawiono, że około 25 tysięcy Rohingya którzy uciekli po konflikcie z 2012 roku, wróciło do Birmy. Jak już wcześniej wspomniano, muzułmanie używali statków zarówno do ucieczki, jak i powrotów. W połowie kwietnia 2016 zatonał statek niedaleko Sittwe. Zginęło wtedy około 20 muzułmanów. W geście solidarności ambasada USA w oficjalnym oświadczeniu wyraziła smutek z powodu śmierci Rohingya. Ta wypowiedź nie spodobała się birmańskiemu rządowi przez określenie ich jako Rohingya. Z kolei nowy rząd Aung San Suu Kyi w maju 2016 roku wyszedł z inicjatywą rejestracji muzułmanów z Arakanu. Część z nich nie zgodziła się, ponieważ nie mogliby siebie nazwać Rohingya i zostaliby sklasyfikowani jako Bengalczycy. Osoby, które zgodziły się zarejestrować, otrzymywały niebieskie dowody tożsamości³³.

Burma, Washington 2015, s. 7-8.

²⁹ M. Gravers, *Anti-Muslim Buddhist Nationalism in Burma and Sri Lanka: Religious Violence and Globalized Imaginaries of Endangered Identities*, „Contemporary Buddhism” 2015, vol. 16, no 1, s. 11-12.

³⁰ The Arakan Project, *Key Issues on the situation of stateless Rohingya women and girls in Rakhine State, Myanmar*, Myanmar 2016, s. 2.

³¹ A Briefing by Burmese Rohingya Organization UK, *The Rohingya, the Citizenship Law, temporary registration, and implementation of the Rakhine State Action Plan*, London 2015, s. 1-3.

³² MUNLawS, *The Situation of Rohingya in Myanmar*, Ljubljana 2016, s. 8.

³³ U.S. Commission on International Religious Freedom, *Suspended in Time: The Ongoing Persecution*

W październiku 2016 roku doszło do kolejnych masowych migracji Rohingya. Powodem ucieczek były gwałty, zabójstwa, pobicia oraz zaginięcia w prowincji Maungdaw, w północnym stanie Arakan³⁴. Prowodyrem takiej sytuacji była organizacja *Arakan Rohingya Salvation Army* (ARSA), która 25 sierpnia 2016 roku zaatakowała posterunek policji, zabijając 12 policjantów i kradnąc broń. Kilkanaście dni później ARSA przeprowadziła kolejny atak. 9 września 2016 roku zastrzelono dziewięciu mjanmarskich strażników granicznych³⁵.

Według raportu UNHCR w październiku i listopadzie 2016 roku do Cox Bazar w Bangladeszu uciekło ponad 40 tysięcy Rohingya a na początku 2017 roku dołączyło około 30 tysięcy. Tysiące uchodźców znalazło się również w Indiach, kilkadziesiąt tysięcy – w Australii. Ciągłe ważnym szlakiem migracji była ucieczka drogą morską (np. łodziami) do Malezji. Szczyt tego zjawiska występował w latach 2012-2015, gdzie do Malezji uciekło prawie 100 tysięcy muzułmanów z Arakanu³⁶.

Na kolejne działania ARSA nie trzeba było długo czekać. 25 sierpnia 2017 roku bojówki ARSA zaatakowały stanowiska kontroli policyjnych. Zginęło około 12 funkcjonariuszy policji. W kolejnych dniach birmański rząd, w odwecie za działania separatystycznych oddziałów, wydał rozkaz, aby wojsko paliło wioski, a do ludzi strzelano i ich bito. Obrazy satelitarne potwierdzają spalenie ponad 200 wiosek. Szefowa rządu i zdobywczyni Pokojowej Nagrody Nobla, Aung San Suu Kyi, popiera działania służb bezpieczeństwa oraz nie uznaje żadnych zbrodni popełnionych przez wojsko. W wyniku brutalnych działań wojska 400 tysięcy Rohingya uciekło do Bangladeszu i zniszczono około 40% wsi, w których mieszkali³⁷.

Raport *Human Rights Watch* w szczegółach opisuje wydarzenia, jakie miały miejsce w sierpniu i wrześniu 2017 roku, w szczególności w wiosce Tula Toli. Właśnie w tej wiosce położonej w pobliżu granicy z Bangladeszem doszło do najokrutniejszych ataków podczas wydarzeń z sierpnia/września 2017 roku. Dzięki zdjęciom satelitarnym Human Rights Watch oszacował, że zniszczono lub spalono 746 budynków we wioskach Tula Toli i Dual Toli. Wywiady przeprowadzone ze świadkami masakr mówią o grupie 1000-2000 osób, które zebrały się na przemyśle, a kiedy doszło do ataków, to zaczęły płynąć wzdłuż rzeki. Prawdopodobnie pozostali muzułmanie (kilkaset osób) zostali zamordowani przez żołnierzy. Wywiady mówią również o przypadkach gwałtu na muzułmańskich kobietach oraz mordach dzieci przez umundurowanych żołnierzy. W celu zatarcia śladów wojskowi wraz z buddystami Rakhine wykopali doły, do których wrzucono ciała i je spalono. Po tych wydarzeniach Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych do spraw Praw Człowieka Zeid Ra'ad Al-Hussein nazwał działania sił bezpieczeństwa Birmy jako „podręcznikowy przykład czystek etnicznych”³⁸.

---

of Rohingya Muslims in Burma, Washington 2016, s. 7-8.

³⁴ Asian Centre for Human Rights, *Rohingya refugees of Myanmar: Bangladesh is facilitating ethnic cleansing of the Rohingyas in Arakan and indigenous Jumma peoples in the CHTs by using the fleeing Rohingyas*, New Delhi 2017, s. 2.

³⁵ S. Wildman, *The world's fastest-growing refugee crisis is taking place in Myanmar. Here's why*, <https://www.vox.com/world/2017/9/18/16312054/rohingya-muslims-myanmar-refugees-violence>, dostęp: 07.10.2017.

³⁶ UNHCR Regional Office for South-East Asia, *Mixed Movements in South-East Asia*, <https://unhcr.atavist.com/mm2016>, dostęp: 07.10.2017

³⁷ U. Siddiqui, *The Rohingya: The Latest Massacre in a Violence-Filled History*, Mecca 2017, s. 1-6.

³⁸ Human Rights Watch, *Massacre by the River: Burmese Army Crimes against Humanity in Tula Toli*, London 2017, s. 4-8.

Po wydarzeniach z sierpnia 2017 roku cenzura została zaostrzona, w szczególności jeśli chodzi o opisywanie wydarzeń z Arakanu. Dobrym przykładem może być sprawa dwóch dziennikarzy agencji prasowej *Reuters*, Wa Lone i Kyaw Soe Oo. W grudniu 2017 roku zostali aresztowani za naruszenie ustawy o tajemnicy państwowej z 1923 roku. Obaj byli dziennikarzami śledczymi i prowadzili śledztwo dotyczące morderstwa dziesięciu Rohingya po zaaresztowaniu ich. Policja zatrzymała dziennikarzy pod zarzutem zbierania i przekazywania zagranicznym agencjom tajnych dokumentów służb bezpieczeństwa. Grozi im 14 lat pozbawienia wolności³⁹.

Skutki wydarzeń z sierpnia i września 2017 roku były odczuwalne w 2018 roku. Jak podaje *Washington Post*, podczas tych wydarzeń doszło do co najmniej 160 przypadków gwałtów na kobietach Rohingya. Ponad 13 tysięcy kobiet doświadczyło przemocy seksualnej. To będzie powodować konsekwencje dziewięć miesięcy później, kiedy to w obozach w Bangladeszu przyjdą na świat dzieci poczęte z gwałtu. Wiele kobiet będzie musiało rodzić dzieci w ciężkich warunkach w obozach lub poza nimi. Niewielka część będzie otoczona opieką lekarzy, których tam brakuje. Dzieci zrodzone z gwałtu z racji kulturowych będą stygmatyzowane społecznie, często z tego powodu niechciane przez matkę. Same kobiety są odrzucane przez rodzinę, uważa się je za nieczyste, a te czasami posuwają się np. do nielegalnych aborcji, co może się dla nich skończyć śmiercią⁴⁰. Organizacja *Save The Children* szacuje, że w 2018 roku w obozach dla uchodźców w Bangladeszu na świat przyjdzie blisko 50 tysięcy dzieci. Warunki, w jakich nowo narodzone dzieci będą musiały żyć, są bardzo złe. Brak dostępu do urządzeń sanitarnych, schronienia słabej konstrukcji, które mogą w każdej chwili się zawalić, i jeszcze problem pory monsunowej oraz powodzi są problemami, z którymi będą musiały stykać się matki z noworodkami⁴¹.

Wstrząsające wiadomości pojawiły się w środkach masowego przekazu 1 lutego 2018 roku. Raport *Human Rights Now*, powołując się na agencję prasową *Associated Press*, przedstawia informację dotyczącą co najmniej pięciu masowych grobów Rohingya. Masowe mogiły muzułmanów mają się znajdować w pobliżu wioski Gu Dar Pyn. Dowodami są nagrania uchodźców znajdujących się w Bangladeszu, którym udało się ocalić. Z wywiadów z uchodźcami wynika, że ataki były zaplanowane, ponieważ żołnierze oprócz broni mieli ze sobą łopaty oraz kwas, aby wypalać części ciała w celu uniemożliwienia późniejszej identyfikacji ofiar. To nie jedyne sposoby na ukrywanie dowodów okrutnych działań wojska. Dzięki zdjęciom satelitarnym wiadomo, że zniszczono ponad 55 wiosek w północnym Rakhine i zrobiono to prawdopodobnie buldożerami. Takie działania są również efektem przeciwstawienia się konwencji ds. uchodźców z 1951 roku, która zapewnia rekompensatę uchodźcom, którzy stracili dom. Całkowite wyburzenia miały na celu stworzenie pozorów, że nigdy te terytoria nie były

³⁹ Amnesty International, *Myanmar: Release detained journalists and ensure press freedom*, <https://www.amnesty.org/download/Documents/ASA1683362018ENGLISH.pdf>, dostęp: 8.05.2018.

⁴⁰ S. Savage, 'A lot of shame': Rohingya camps brace for wave of babies conceived in rape, https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/a-lot-of-shame-rohingya-camps-brace-for-wave-of-babies-conceived-in-rape/2018/05/21/8bf9be3c-45b4-11e8-b2dc-b0a403e4720a_story.html?noredirect=on&utm_term=.233a597257ab, dostęp: 23.05.2018.

⁴¹ Save The Children, *At Least 48,000 Rohingya Babies Set to be Born in Overcrowded Refugee Camps in Bangladesh in 2018*, <https://www.savethechildren.org/us/about-us/media-and-news/2018-press-releases/at-least-48-000-rohingya-babies-set-to-be-born-in-overcrowded-re>, dostęp: 23.05.2018.

zamieszkane. Przy okazji burzenia budynków mieszkalnych na ich miejscu powstały elementy infrastruktury bezpieczeństwa. W Maungdaw powstają bazy wojskowe, a w pobliżu obozów dla repatriantów stawiane są ogrodzenia, co może wskazywać na ograniczenia swobody przemieszczania się⁴².

Wydarzenia z 2017 roku miały swoje późniejsze konsekwencje. 11 grudnia 2019 r. radcę stanu Aung San Suu Kyi (oraz zdobywczynię Pokojowej Nagrody Nobla) postawiono przed Międzynarodowym Trybunałem Sprawiedliwości w Hadze, gdzie broniła swojego kraju przed oskarżeniami o ludobójstwo muzułmańskich Rohingya⁴³. Podczas rozprawy broniła działań wojsk birmańskich na terytorium stanu Arakan. Taka sytuacja sprawiła, że Suu Kyi przestała być w oczach Zachodu ikoną walki o prawa człowieka. Pomimo to w Birmie jest nadal kochana i należy do grona najważniejszych tamtejszych polityków⁴⁴.

W 2021 roku sytuacja Rohingya jeszcze bardziej się skomplikowała. 1 lutego 2021 roku doszło do zamachu stanu w Birmie, podczas którego do władzy doszła junta wojskowa Tatmadaw, a ówczesna premier Aung San Suu Kyi oraz prezydent Win Myint zostali aresztowani. Spowodowało to poczucie zagrożenia wszystkich żyjących w Birmie, a w szczególności mniejszości etnicznych i religijnych. Miliony ludzi obawiających się armii wyszły na ulice w całym kraju, domagając się demokracji i praw człowieka oraz natychmiastowego odejścia junty od władzy. Wśród protestujących byli maszerujący ramię w ramię mnisi buddyjscy i duchowni muzułmańscy. Tymczasem na początku lutego 2021 roku w stanie Arakan pojawili się przedstawiciele wojskowi, którzy spotkali się zarządzającymi obozami przedstawicielami komitetów, w których znajdują się wewnętrznie przesiedleni Rohingya. Armia poinstruowała wówczas osoby wewnętrznie przesiedlone (IDP), że nie powinny brać udziału w żadnych protestach, a jeśli to zrobią zostaną podjęte przeciwko nim działania. Co więcej, kilkanaście dni po przejęciu władzy junta zadeklarowała że będzie natychmiastowo kontynuować wysiłki repatriacyjne Rohingya z Bangladeszu. W obecnych warunkach szybka repatriacja Rohingya do stanu Arakan prawdopodobnie byłaby sprzeczna z zasadami bezpiecznego, godnego, dobrowolnego i trwałego powrotu. Junta chce również zamknąć obozy dla uchodźców w stanie Arakan, co spowoduje że Rohingya nie będą mogli wrócić do swoich domów. Zamiast tego władze po prostu przeniosą mieszkańców do mieszkań w tym samym miejscu, jednocześnie zabraniając im pracy. Oprócz wyżej wymienionych, junta narusza prawa Rohingya do wolności wypowiedzi, zgromadzeń i zrzeszania się, a także prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego⁴⁵.

Podsumowanie

Muzułmanie Rohingya są ofiarami prześladowań od dziesiątek lat. Jednak od 2012 roku dochodzi do regularnych aktów przemocy wycelowanych w muzułmanów. Wojsko oraz ruchy antymuzułmańskie nasiliły swoje działania skierowane przeciwko osobom niebędącym rdzennymi Bamarami. Skala przemocy wzrasta z roku na rok i doprowadza

⁴² Human Rights Now, *Grave human rights violations against Myanmar's Rohingya People*, Tokio 2018, s. 1-2.

⁴³ A. Selth, *Interpreting Myanmar: A Decade of Analysis*, Canberra 2020, s. 475

⁴⁴ B. Góralczyk, *Birma. Złota ziemia roni łzy*, Warszawa 2021, s. 396.

⁴⁵ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Myanmar*, A/HRC/46/56, <https://undocs.org/en/A/HRC/46/56>, dostęp: 29.12.2021.

do tragedii wielu muzułmanów zamieszkujących Arakan. Zmuszeni są oni do porzucania swojego życiowego dorobku i ucieczki (np. do Bangladeszu, Malezji) lub nawet kończyć się to ich śmiercią lub utratą bliskich. Niepokojący jest również wzrost radykalizacji buddyjskich ruchów w tym i mnichów buddyjskich. Takie sytuacje należy nagłaśniać, aby przestępcy nie czuli się bezkarni, a społeczność międzynarodowa wyraźnie i stanowczo reagowała na brak poszanowania praw i godności dla jakiegokolwiek grupy etnicznej.

REFERENCES

- A Briefing by Burmese Rohingya Organization UK, *The Rohingyas, the Citizenship Law, temporary registration, and implementation of the Rakhine State Action Plan*, London 2015.
- Abdelkader E., *The Rohingyas Muslims in Myanmar: Past, Present, and Future*, „Oregon Review of International Law”, 2013, vol. 15, no. 3.
- Al Jazeera And Agencies, *Rival Myanmar groups clash in Indonesia jail*, <http://www.aljazeera.com/news/asia-pacific/2013/04/2013455120937667.html>, dostęp: 29.09.2017.
- Amnesty International, *Myanmar: Release detained journalists and ensure press freedom*, <https://www.amnesty.org/download/Documents/ASA1683362018ENGLISH.pdf>, dostęp: 8.05.2018.
- Amnesty International, *The repression of ethnic minority activists in Myanmar*, London 2010.
- Asian Centre for Human Rights, *Rohingya refugees of Myanmar: Bangladesh is facilitating ethnic cleansing of the Rohingyas in Arakan and indigenous Jumma peoples in the CHTs by using the fleeing Rohingyas*, New Delhi 2017.
- Buncombe A., *Thai military forces Burma refugees to face death at sea*, <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/thai-military-forces-burma-refugees-to-face-death-at-sea-1418255.html>, dostęp: 26.09.2017.
- Chong Pei Shan E., *The Role of Non-Domestic Factors in The Perpetuation of the Rohingya Crisis*, „PEAR: Yonsei Journal of International Studies”, 2017, vol. IX.
- C. Ekeh, M. Smith, *Minorities in Burma*, <http://minorityrights.org/wp-content/uploads/old-site-downloads/download-424-Minorities-in-Burma.pdf>.
- Gesellschaft für bedrohte Völker, *Die Rohingya in Burma: Die am meisten bedrohte Minderheit der Welt*, Göttingen 2013.
- Góralczyk B., *Birma. Złota ziemia roni tzy*, Warszawa 2021.
- Gravers M., *Anti-Muslim Buddhist Nationalism in Burma and Sri Lanka: Religious Violence and Globalized Imaginaries of Endangered Identities*, „Contemporary Buddhism” 2015, vol. 16, no 1.
- Hindstrom H., *Indonesian prison riot sparked by rapes of Rohingya inmates*, <http://www.dvb.no/news/indonesian-prison-riot-sparked-by-rape-of-rohingya-inmates/27532>, dostęp: 29.09.2017.
- Htun Y., *Myanmar Anti-Muslim Violence Injures At Least 10 In Okkan As Mosques, Homes Attacked*, http://www.huffingtonpost.com/2013/04/30/myanmar-anti-muslim-violence_n_3185932.html, dostęp: 01.10.2017.
- Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Myanmar*, A/HRC/46/56, <https://undocs.org/en/A/HRC/46/56>, dostęp: 29.12.2021.
- Human Rights Now, *Grave human rights violations against Myanmar's Rohingya People*, Tokio 2018.
- Human Rights Watch, *“The Government Could Have Stopped This”: Sectarian Violence and Ensuing Abuses in Burma's Arakan State*, London 2012.
- Human Rights Watch, *Massacre by the River: Burmese Army Crimes against Humanity in Tula Toli*, London 2017.
- International Crisis Group, *The Dark Side of Transition: Violence Against Muslims in Myanmar*, Brussels 2013.

International Federation for Human Rights, *Burma: repression, discrimination and ethnic cleansing in Arakan*, 2000, no. 290/2.

International Human Rights Clinic at Harvard Law School, *Crimes in Burma*, Cambridge 2009.

Lintner B., *Bangladesh Extremist Islamist Consolidation*, <http://www.satp.org/satporgtp/publication/faultlines/volume14/Article1.htm>, dostęp: 26.09.2017.

Lowenstein A.K., *Persecution of the Rohingya Muslims: Is Genocide Occurring in Myanmar's Rakhine State? A Legal Analysis*, Yale 2015.

Lubina M., *Birma: centrum kontra peryferie. Kwestia etniczna we współczesnej Birmie (1948 – 2013)*, Kraków 2014.

Lubina M., *Pomiędzy buddyjskim a islamskim radykalizmem. Konflikt etniczny w birmańskim Arakanie*, [w:] *Religia w konfliktach etnicznych we współczesnym świecie – tom 2 – Afryka i Azja*, Lublin 2016.

Maung Saw K., *Islamization of Burma Through Chittagonian Bengalis as "Rohingya Refugees"*, http://www.burmalibrary.org/docs21/Khin-Maung-Saw-NM-2011-09-Islamanisation_of_Burma_through_Chittagonian_Bengalis-en.pdf, dostęp: 20.09.2017.

MUNLawS, *The Situation of Rohingya in Myanmar*, Ljubljana 2016.

Physicians for Human Rights, *Patterns of Anti-Muslim Violence in Burma: A Call for Accountability and Prevention*, Boston 2013.

Savage S., *'A lot of shame': Rohingya camps brace for wave of babies conceived in rape*, https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/a-lot-of-shame-rohingya-camps-brace-for-wave-of-babies-conceived-in-rape/2018/05/21/8bf9be3c-45b4-11e8-b2dc-b0a403e4720a_story.html?noredirect=on&utm_term=.233a597257ab, dostęp: 23.05.2018.

Save The Children, *At Least 48,000 Rohingya Babies Set to be Born in Overcrowded Refugee Camps in Bangladesh in 2018*, <https://www.savethechildren.org/us/about-us/media-and-news/2018-press-releases/at-least-48-000-rohingya-babies-set-to-be-born-in-overcrowded-re>, dostęp: 23.05.2018.

Selth A., *Interpreting Myanmar: A Decade of Analysis*, Canberra 2020.

Siddiqui U., *The Rohingya: The Latest Massacre in a Violence-Filled History*, Mecca 2017.

The Arakan Project, *Key Issues on the situation of stateless Rohingya women and girls in Rakhine State, Myanmar*, Myanmar 2016.

The Irrawaddy & The Associated Press, *Buddhists in Burma Torch Muslim Homes and Shops*, <https://www.irrawaddy.com/photo-essay/buddhists-in-burma-torch-muslim-homes-and-shops.html>, dostęp: 01.10.2017.

U.S. Commission on International Religious Freedom, *Suspended in Time: The Ongoing Persecution of Rohingya Muslims in Burma*, Washington 2016.

UNHCR Regional Office for South-East Asia, *Mixed Movements in South-East Asia*, <https://unhcr.atavist.com/mm2016>, dostęp: 07.10.2017.

United States Commission on International Religious Freedom, *Suspended in Time: The Ongoing Persecution of Rohingya Muslims in Burma*, Washington 2016.

US Holocaust Memorial Museum, *"They want us all to go away": Early Warning Signs of Genocide in Burma*, Washington 2015.

Wildman S., *The world's fastest-growing refugee crisis is taking place in Myanmar. Here's why*, <https://www.vox.com/world/2017/9/18/16312054/rohingya-muslims-myanmar-refugees-violence>, dostęp: 07.10.2017.

Yunus M., *A History of Arakan: Past and Present*, Chittagong 1994.

Zarni M., Cowley A., *The Slow-Burning Genocide of Myanmar's Rohingya*, „Pacific Rim Law & Policy Journal Association”, 2014, no. 23.